

УДК 070(051)-055.2:82-1/-9:316.28

Ірина Дяченко

**ЖАНР ЯК ТИПОУТВОРЮВАЛЬНИЙ ФАКТОР
ЖІНОЧОГО ЧАСОПИСУ
(на прикладі журналу «Наталі»)**

У статті досліджуються особливості функціонування та різновиди жанрів у жіночому журналі «Наталі» за 2000–2007 рр.

Ключові слова: жанр, жіноча преса, жіноче видання, журнал, типологія.

В статье исследуются особенности функционирования и разновидностей жанров в женском журнале «Наталі» за 2000–2007 гг.

Ключевые слова: жанр, женская пресса, женское издание, журнал, типология.

The article deals with the peculiarities of functioning and varieties of genres in feminine journal «Nataly» for the 2000–2007 ies.

Key words: genre, feminine press, feminine edition, journal, typology.

На сучасному етапі розвитку періодики можемо констатувати різке зростання тиражів та різновидів преси з гендерним маркуванням. Це певним чином пояснюється потужним впливом західного ринку періодичних видань, який в пострадянські часи майже повністю заповнив вільний простір, вносячи свої корективи та зміни в розвиток засобів масової комунікації. Жіночий часопис посідає одне з перших місць серед інших типів видань за тиражем та читацьким попитом. Тому вивчення питань функціонування, проблем типологізації жіночої преси як особливого розряду спеціалізованих журналів є актуальним для наукового дослідження.

Науковці, які зверталися до вивчення жіночої преси в різних аспектах (В. Боннер-Смеюха, А. Жукова, Лу Мімі, Л. Світіч, С. Черменська, Р. Ямпольська та ін.), дотримувались думки, що стрімкий та динамічний розвиток жіночих періодичних видань насамперед пов'язаний з могутнім інформаційним впливом західної школи журналістики.

Мета статті — з'ясувати місце жанрів як типоформувальної ознаки в загальній системі типологічної парадигми жіночих журналів, відстежити специфіку функціонування різних жанрів на шпальтах жіночого часопису.

Об'єктом дослідження було обрано жіночий журнал «Натали», хронологічні межі дослідження якого сягають 2000–2007 рр. Експліцитність вибору проблеми нашого аналізу пояснюється актуальністю спеціальних наукових досліджень динаміки функціонування преси для жінок в Україні, а також відсутністю окремих досліджень, присвячених обраному питанню.

Слід зазначити, що актуальність вивчення типологічної парадигми жіночого часопису зумовлена можливістю поглиблення та розширення дослідницького дискурсу щодо особливостей розвитку і способів функціонування жіночої преси, її відмінностей від інших типів видань.

Для вивчення функціонування та особливостей жанру як типоутворювального фактора у визначеному об'єкті необхідним є звернення до загальних засад типології як методу дослідження засобів масової інформації. В останні роки розвитку науки спостерігається посилений інтерес до типології в різних дисциплінах, зокрема в теорії та історії журналістики. Усе більше з'являється робіт, присвячених типізації, осмисленню типів, типологічних особливостей і функцій періодичних видань, типоутворювальних факторів та інших аспектів типології у журналістиці. Типологічний підхід орієнтує дослідника засобів масової комунікації не лише на визначення того чи іншого типу видання, жанрів публікацій, але й на розуміння взаємозв'язку в системі «видавець — видання — аудиторія», завдяки чому значно розширює джерельну базу історії журналістики.

У журналістській методології питання типології та класифікації розробляються досить давно і плідно. Як зазначає Є. Корнілов, «одним з методів, який має науковий характер та великий попит у використанні в точних та гуманітарних науках, є типологічний аналіз та типологічний підхід» [4, 36]. Посилена увага до вище названого методу пояснюється тим, що саме типологія дає можливість краще й точніше оцінити й окреслити особливості як окремих типів досліджуваних видань, так і взаємозалежність між ними. Вона створює сприятливі умови для правильного розуміння «загальних процесів у

розвитку національної преси як такої, розкриває внутрішні закономірності її розвитку на різних рівнях: тип видання, характер розділів, специфіка жанрів...» [2, 58–59].

У процесі дослідження питань типологічного аналізу вченими було зроблено чимало спроб поділу преси за типологічними ознаками. На сучасному етапі розвитку досліджень преси можна констатувати, що проблема класифікації відносно періодичних видань фактично є вирішеною. Принаймні, переважна більшість дослідників дотримується думки, що праця О. Аكوпова «Методика типологічного дослідження періодичних видань» [2] є головним джерелом для вирішення цього питання. Вчений виокремлює десять типоформувальних ознак: читачка аудиторія, завдання та програма, видавничий орган, авторський склад, внутрішня структура, жанри, оформлення, періодичність, обсяг, тираж. Жанр є однією із вторинних типоформувальних ознак, на яку впливають первинні типоутворювальні фактори.

Як зазначає О. Тертичний, у журналістиці існує три головних способи відображення дійсності — фактографічний, аналітичний та наочно-образний, які й зумовлюють жанрову належність журналістських текстів. Перший та другий способи відрізняються один від одного передусім ступенем проникнення в сутність предмета відображення [5, 12].

Перший спосіб скерований на фіксацію окремих зовнішніх, очевидних характеристик явища, на отримання коротких відомостей про предмет. Швидкість отримання таких відомостей дозволяє сучасній журналістиці оперативно інформувати аудиторію про численні актуальні події за допомогою звернення до інформаційних жанрів.

Другий спосіб скерований на проникнення в сутність явища, на визначення взаємозв'язків предмета відображення, що здійснюється через використання аналітичних методів пізнання дійсності (або аналітичних жанрів).

Спосіб наочно-образного відображення дійсності спрямований, у першу чергу, на емоційно-художнє узагальнення пізнавальної дійсності, а не лише на фіксацію зовнішніх характеристик явища. Нерідко узагальнення сагає такого рівня, що зближує журналістику з художньою літературою. Жанри цього різновиду відображення спрямовують читача як реципієнта інформації і на раціональне пізнання дійсності, і на емоційне співпереживання зображуваних подій.

Видання для жінок вдаються до застосування будь-яких жанрів. Але перевага віддається тим, які дозволяють найкраще врахувати особливості жіночої аудиторії, тому активно застосовуються діалог, інтерв'ю, публіцистична чи проблемна стаття, колонка редактора, портретний нарис тощо.

Найбільш поширеним різновидом інформаційних жанрів на шпальтах журналу «Натали» є інтерв'ю, яке іноді виступало заміником портретного нарису. Як правило, зазначений жанр протягом досліджуваних років розміщувався у рубриках «Ексклюзив», «Калейдоскоп», «Всі зірки».

Інтерв'ю на сторінках жіночого часопису «Натали» бралось у представників різних сфер культури: естради (Т. Пінська, В. Бортник «Мірей Матьє: Спів — мій кисень», листопад, 2000 р.; Т. Ткаченко «О. Буйнов: «Я завжди закохувався всерйоз і надовго», жовтень, 2000 р.; Т. Ткаченко «Лоліта: “Якщо я кохаю, то безмежно...”», квітень, 2001 р.); театру та кіно (О. Підлісна «Чулпан Хаматова: “Заради мами можу кинути навіть театр”, листопад, 2000 р.; Т. Ткаченко «Жахлива дитина: Федір Бондарчук», жовтень, 2001 р.; Т. Ткаченко «Буржуй і його “злий геній” (інтерв'ю з Валерієм Ніколаєвим та Андрієм Смоляковим), квітень, 2001 р.; В. Серікова «Т. Догілева: “Моя філософія — займатися улюбленою справою і виховувати доньку”, вересень, 2003 р.; Т. Ткаченко «В розвідку з Григорієм Антипенко», березень 2006 р.; Ж. Орлова, О. Янкова «Найгарніша» (інтерв'ю з Орнеллою Муті), жовтень, 2007 р.), спорту (В. Пасічник «Дар кохати родини Кличко», березень, 2004 р.), політики (А. Сніцар «Енергія сонячної душі» (інтерв'ю з Інною Богословською), березень, 2006 р.), в інших суспільних сферах (І. Роздобудько «Гарна жінка» (інтерв'ю із Ксенією Кузьменко — «Міс Україна '97»), жовтень, 2001 р.; О. Озоліна «Інша сторона медалі» (інтерв'ю з С. Ліхтіною, директором модельного агентства «ІнтерМоделс»), грудень, 2006 р.; О. Оніпко «Ключ до успіху» (інтерв'ю з ведучою та продюсером програми «Технологія успіху» Тетяною Сучковою), жовтень, 2007 р.).

У журналі «Натали» як одному з представників гендерно маркованої преси автори звертаються до репортажу як інформаційного жанру. Він дає можливість віддзеркалити події у тому вигляді, в якому вони відбувалися насправді, що допомагає читачеві побачити її очима безпосереднього спостерігача або навіть учасника; поєднує оперативну

передачу інформації з її аналізом; створює ефект присутності на місці події, про яку йдеться у репортажі; спонукає читача до співпереживання шляхом викладу динаміки ситуації чи авторських переживань з приводу відображеної події.

Тематика репортажів жіночого часопису спрямована на актуальні для обраної аудиторії суспільні події. Так, у вересневому номері 2001 року опубліковано репортаж І. Бараневич «Віват, королева!» про проведення конкурсу «Шустов — 2001»; зйомкам нового фільму «Розлучення і дівоче прізвище» присвячено репортаж Т. Ткаченко «Пригоди з реквізитом...», березень 2005 р.; про 14-й Міжнародний фестиваль «Таврійські ігри» йдеться у репортажі Т. Ткаченко «Енергія екстриму», липень, 2005 р. Такої тематики репортажі мають чітко окреслене місце в номері й розміщуються у рубриці «Культура», яка функціонує в часописі протягом усіх досліджуваних років.

До жанру репортажу журналісти звертаються й при ознайомленні читачок з конкурсами та акціями, які проводить журнал «Натали» («В ім'я кохання» (про результати конкурсу для наречених від журналу «Натали»), жовтень, 2007 р.; «Натали» призначає побачення» (про проведення творчої зустрічі журналу «Натали» з читачками України — «Перше побачення відбулося в столиці шахтарського краю — місті Донецьку», травень, 2005 р.).

Своєрідність публікацій, що належать до жанру репортажу простежується передусім у результаті розгорнутого використання методу «наочності», динамічності та фіксації. Для досягнення вище зазначеного ефекту у процесі зображення тієї чи іншої події автори час від часу вдаються до фоторепортажу, аби найповніше проінформувати читача про подію чи явище (Н. Ковальчук «Легенди осені», жовтень 2001 р.; О. Волчик «Зізнання в коханні», листопад 2002 р.; А. Писларій «Гриль-феєрія», липень 2005 р.).

Серед аналітичних жанрів найбільшим індексом частотності позначена стаття (як правило, проблемна). Це один із жанрів, який чи не найкраще дає можливість врахувати особливості жіночої аудиторії та її уподобання. Стаття дає можливість пояснити читачам як суспільну, так і особисту вагомість актуальних процесів, ситуацій та явищ, їхні причинно-наслідкові зв'язки, ініціюючи читачькі міркування. Крім того, вона звертає увагу жіночої аудиторії на ті завдання і проблеми, що виникають у зв'язку з описуваними ситуаціями, по-

казує, які стратегічні чи тактичні інтереси є в тих чи інших учасників цих ситуацій.

Автори статей у журналі «Натали» намагаються охопити майже всі потенційно цікаві теми для жінок як реципієнтів інформації. Це питання, присвячені жіночому здоров'ю (Д. Шкурко «Мої роки — моє багатство. Як дожити до 100 років», листопад 2000 р.; О. Лакеева «Спритність рук, або Про користь самомасажу», квітень 2001 р.; Д. Шкурко «Пряма та струнка. Один день з життя абсолютно щасливої спини», листопад 2002 р.; І. Кучер «Сонячні сценарії», липень 2005 р.; І. Кучер «10 фактів про язик», жовтень 2005 р.; О. Онипко «Експрес-аналіз», жовтень 2007 р.), які протягом окреслених років публікувалися в рубриках «Тема» та «Здоров'я».

У кожному номері журналу за досліджувані роки розміщуються рубрики «Інтим» або «Приватне життя», статті яких висвітлюють питання та проблеми інтимного боку життя (Д. Шкурко «Сексотерапія», листопад 2000 р.; Д. Шкурко «Чому вони роблять це, або Загадки сексуальної поведінки чоловіка», липень 2001 р.; А. Сніцар «Казковий Sex. Герої та антигерої», серпень 2005 р.; Д. Шкурко «Sex. Кадр десятитий. Дубль двадцять восьмий», вересень 2003 р.; Н. Нерослова «Хоче, може і мовчить», жовтень 2007 р.).

З 2005 року в журналі «Натали» введено рубрику «Робота та кар'єра», яка в окремих номерах містить декілька статей, присвячених питанням кар'єри жінки з найрізноманітнішими аспектами цієї проблеми («Всі на штурм», липень 2005 р.; А. Післарій «Час пік», К. Провозіна «Потяг не туди, або Як змінити професію на покликання», К. Ференець «Дівчата за прилавком: чарівниці чи відьми?», серпень 2005 р.; «Ейджизм або вік має значення?», жовтень, 2005 р.; О. Озоліна «Якщо подруга ШЕФ», «Давайте казати один одному компліменти», жовтень 2007 р.). Виникнення та широта аспекту аналізованої рубрики свідчить про зростання актуальності питання працевлаштування серед жіночої аудиторії.

Стаття як аналітичний жанр у жіночому часописі вживається і при розкритті таких питань, як правила етикету (Н. Мальчик «Застільні манери», листопад 2000 р.), поради з догляду за обличчям та тілом (Д. Шкурко «Фарфорове обличчя», жовтень 2001 р.; О. Онипко «Ваша величність», червень 2007 р.), аспекти макіяжу (В. Слюсенко «Штрих-код», березень, 2006 р.), виховання дітей (А. Післарій

«Хлопчик з дівчинкою товаришували...», березень, 2004 р.; О. Черкашина «Полюбіть свою дитину!», жовтень, 2001 р.), особливості окремих продуктів харчування та питання приготування їжі (О. Онипко «Крапля сонця», жовтень 2007 р.).

Нижчим індексом частотності за досліджуваний період позначені такі аналітичні жанри, як рейтинг, огляд, експеримент.

Основним жанротворчим фактором, що визначає своєрідність публікацій періодичної преси, які відносять до жанру рейтингу, виступає цільова настанова. Мета публікації подібного роду полягає в тому, щоб здійснити певне «ранжирування» подібних явищ за якоюсь конкретною ознакою. Ця мета досягається насамперед за рахунок застосування таких методів, як аналогія і порівняння. Яскравим прикладом цього жанру із дотриманням до нього відповідних вимог є матеріал А. Сніцар «Я не люблю її...», що складається з двох частин — «Я не люблю свою невістку тому, що...» та «Я не люблю свою свекруху тому, що...», жовтень, 2007 р.).

Огляди застосовуються для ознайомлення читачів з новинками музики, кінематографії, книг та розміщуються у рубриках «Калейдоскоп», «Мікс», «Культура».

Виокремлення в самостійну групу публікацій, які базуються на проведених їхніми авторами експериментах, викликано прагненням журналістів підкреслити саме ту обставину, що при зборі інформації, використаної у публікаціях, ними був застосований певний метод. Зокрема це скеровано на задоволення актуальних інформаційних очікувань частини аудиторії ЗМІ, орієнтованої на одержання «живої», сенсаційної інформації. Експерименти, що проводяться на шпальтах досліджуваного часопису, мають різну тематику (Д. Шкурко «3 очей і з тіла — геть!» (присвячено актуальним питанням жіночого здоров'я), жовтень 2001 р.; «Вони думають, що ми думаємо, що вони визначають темперамент жінки за зовнішністю. А ми думаємо, що вони думають, що достатньо їм кинути один погляд на жінку, щоб визначити її сексуальні можливості. Щоб покінчити з цією плутаниною та метушнею, ми вирішили провести експеримент», — такими словами починає Д. Шкурко матеріал «Хто на світі за всіх миліший...», листопад 2002 р.).

У журналі «Натали» (як типі гендерно маркованого видання) серед художньо-публіцистичних жанрів найвищий рівень уживаності має нарис. За визначенням В. Здоровеги [3, 245], нарис — це художньо-

публіцистичний жанр, у якому досліджуються реальні життєві явища через людські долі та характеристики з метою впливу на соціальну практику, формування особистості, її орієнтації у системі соціально-політичних та духовних цінностей. Нарис — найважливіший жанр публіцистики, оскільки він вимагає від автора високої професійної майстерності. Головним призначенням нарису є повідомлення і показ усього, що оточує людину; опис та аналіз подій і ситуацій, висвітлення їх причин.

Простежуючи інтенсивність функціонування вище зазначеного жанру на сторінках журналу, можна стверджувати, що протягом семи років спостерігається певне зниження індексу частотності нарису. Перше місце серед функціонуючих різновидів цього жанру в жіночому журналі «Натали» займає культурологічний нарис. Рейтинг його популярності пов'язаний із великою цікавістю аудиторії до світського життя, так званого зіркового Олімпу суспільства (співаків, артистів, режисерів, продюсерів і т. ін.).

Досліджуваний журнал при публікації нарисів звертається як до вітчизняних (С. Каплій «Містер Сміх. Він мріяв досміятися до 2001 року» (нарис про Юрія Нікуліна), березень 2000 р.; Н. Мальчик «Маленька господиня великого будинку» (нарис про Ані Лорак), листопад 2000 р.; Л. Грабенко «Російська казка. Алла Ларіонова», жовтень, 2001 р.; І. Роздобудько «Корона телеімперії каналу 1+1, або Ця така різна жінка — Ольга Сумська», липень-серпень 2002 р.; Н. Мальчик «Будинок Софії» (нарис про Софію Ротару), вересень 2002 р., М. Некрасова «Гармонія Тетяни Цимбал», жовтень 2003 р.), так і до західних відомих осіб з різних сфер культури (Н. Дроботько «Жюльєн Бінош: нелегкість буття», жовтень, 2001 р.; Н. Ковальчук «Believe in Шер», липень-серпень 2001 р.; О. Чистякова «Єдність протилежностей: Джозеф і Рейф Файнсі» (нарис про британських акторів театру та кіно), липень, 2005 р.; І. Сігал «Негламурна зірка» (нарис про актрису Меріл Стріп), жовтень, 2007р.).

Культурологічний нарис на сторінках журналу «Натали» за досліджуваний період розміщувався у рубриках «Заможні та знамениті», «Кумир», «Доля», історичний — як правило, у рубриках «Муза», «Легенда» і присвячується постатям з різних сфер мистецтва: О. Янкова «Загадка І. Р.» (про актрису Іду Рубінштейн), липень 2005 р.; О. Янкова «Особисте життя королеви» (про співачку Клавдію Шульжен-

ко), березень 2006 р.; О. Янкова «Чарівна авантюристка» (про княжну Августу Тараканову — дочку Єлизавети та Олексія Розумовського), жовтень 2006 р.; О. Янкова «Маскарад» (про Юлію Самойлову, «кохану художника Карла Брюлова: таємниця їх стосунків так і лишилася нез'ясованою»), жовтень 2007 р.).

Цікавим прикладом портретного нарису є матеріал О. Янкової «Метафізика кохання» (липень 2005 р.), який містить декілька нарисів про долю людей, яких об'єднує мистецтво, світова слава та кохання: О. Блока («Про лицарів та дам»), П. Пікассо («Портрет його дружини»), Вів'єн Лі та Л. Олів'є («Віднесені вітром»), Мерелін Монро («Майстер та Марелін»).

Окрім нарису, у журналі «Натали» художньо-публіцистичні жанри представлені замальовками, есе та оповіданнями. Замальовка — найбільш компактний жанр художньої публіцистики, у якому висловлені враження автора від події, поєднані інформаційність і образність, ескіз з натури. Часто замальовка розповідає про незначну одиничну подію, наділяючи її визначною семантикою, підносячи (звичайно ж, суб'єктивно) її значення.

У досліджуваному часописі цей жанр у переважній більшості функціонує в номерах за 2000 — 2002 роки і відзначається різною тематичною спрямованістю — питанням жіночої краси та ролі жінки в сім'ї (Н. Нікішина «Трошки жиру в холодній воді», листопад 2000 р.), проблемам стосунків жінок з чоловіками (С. Мартинюк «Пробудження», серпень — вересень 2001 р., Н. Попова «Спина», жовтень 2001 р.; І. Роздобудько «Привид суперниці», жовтень 2002 р.), філософським питанням (А. Сніцар «Залишайся весною!», березень 2001 р.), опису зарубіжних країн (К. Провозіна «Легенди караванного шляху, або подорож по «золотому колу» Тунісу», липень 2005р.).

Есе — це жанр, в якому вільно, не обов'язково вичерпно, але виразно індивідуально аналізується певна подія, явище, проблема чи тема, а публіцистична суб'єктивність сягає апогею. Для есе, розмішених на сторінках журналу з гендерним маркуванням, властивий несподіваний, неусталений погляд на явища життя, вільна розкута композиція, асоціативність, зміщення часово-просторових планів та певна відсутність системності викладу. Як правило, есе мають чітко окреслене місце в структурі часопису і друкуються у рубриці «ЕСЕ» (І. Роздобудько «Осінній лист», листопад, 2000 р.; І. Роздобудько

«Сова», жовтень 2001 р.; М. Некрасова «Дитинство», липень 2005 р.; М. Некрасова «Привіт, Сонце!», березень 2006 р.; А. Сніцар «Інше життя», жовтень 2007 р.).

Оповідання як жанр художньої публіцистики на шпальтах журналу з гендерним маркуванням представлено поодинокими прикладами (І. Роздобудько «Дика груша. Щоденник тієї, що від'їжджає на ПМЖ», жовтень 2001 р.; І. Роздобудько «Ліка», грудень 2001 р., Н. Нікішина «Квартет для для годинника з боєм», листопад 2002 р.). У межах цього жанру специфічним різновидом для жіночого часопису є так зване оповідання з конверту, надіслане читачкою Н. Хаткіною, — «Василько» (листопад 2000 р.).

Окрім жанрів, що відносяться дослідниками до групи художньо-публіцистичних, в аналізованому журналі в поодиноких випадках зустрічаються так звані суто «жіночі» жанри, які й надають специфічних рис окресленому різновиду спеціалізованої преси. Зокрема, сюди відносимо такі жанри, як *серіал* (М. Тихомирова «Дівчина виходить заміж» серія 4, листопад, 2000 р.), *мініатюра* (А. Яблонська «Рятувальне коло», серпень — вересень 2001 р.) та *дамський роман* (А. Сніцар «Чесно-чесно?», жовтень 2007 р.; «Соната для флейти-пікколо» — друкується у номерах «Наталі» за 2005 — 2006 роки без чітко окресленої періодичності).

Отже, палітра жанрів на шпальтах журналів з гендерним маркуванням (зокрема у жіночому виданні «Наталі» за 2000—2007 рр.) відзначається різноманітністю. Жанровою домінантою в аналізованій пресі позначилися інтерв'ю, публіцистична, проблемна стаття, замальовки, есе, що і визначило її характер та особливості. Визначені жанри та їх різновиди повністю задовольняють потреби специфічної аудиторії, та засвідчують оригінальність досліджуваної періодики в контексті всієї спеціалізованої преси.

Особливості функціонування жанрової палітри жіночого журналу визначилися під впливом модних тенденцій, навіяних подібною пресою західного видавця, і специфікою читачької аудиторії за гендерною ознакою.

Відсутність дослідження цієї теми відкриває перспективи подальшої роботи над вивченням та глибоким аналізом як жанрової парадигми, так і всього комплексу типологічної системи гендерно маркованої преси в Україні.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Акопов О.* Методика типологического исследования периодических зданий. — Издательство Иркутского университета. — 1985.
2. *Єсин Б.* Русская газета и газетное дело в России: задачи и теоретико-типологические принципы изучения. — М., 1981.
3. *Здоровега В.* Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. — 2-ге вид., перероб і допов. — Л., 2004.
4. *Корнилов Є.* Журналистика на рубеже тысячелетий. — Ростов н/Д, 1999.
5. *Тертичный А. А.* Жанры периодической печати: Учебное пособие для студентов вузов. — М., 2000.